

จากสำเภา สู่โพธิสมภาร

บันทึกเรื่องราวต้นสกุล **‘โปษยานนท์’**
ที่โดยสารเรือสำเภา ข้ามน้ำข้ามทะเลมายังแผ่นดินสยาม
จนได้มีโอกาสเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี

ปรัตร์ อรรถวิทย์ชน

המחבר

จากสำเภาสู่โพธิสมภาร

ปเรตต์ อรรถวิวัฒน์

ราคา ๒๒๕ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ปเรตต์ อรรถวิวัฒน์.

จากสำเภาสู่โพธิสมภาร.--กรุงเทพฯ : บ้านทีกสยาม, ๒๕๖๖.

๒๒๕ หน้า.

๑. ชาวจีน. ๒. ชาวจีนในต่างประเทศ. I. ชื่อเรื่อง.

๙๕๑

ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๕๗๘-๙๗๑-๔

ที่ปรึกษากฎหมาย	อนันต์ แยมเกษร น.บ. น.ม. น.ศ.ม.
บรรณาธิการอำนวยการ	ดวงพร สุทธิสมบุรณ์
บรรณาธิการบริหาร	ชรอใจ คันทพรศิริ
ผู้เขียน	ปเรตต์ อรรถวิวัฒน์
บรรณาธิการ	มธุรส เหมือนพลอย
กองบรรณาธิการ	อังศุณา ปรีक्षा สิริพันธุ์ ศรีอรุณศักดิ์
พิสูจน์อักษร	สยมพร ภูมิคอนสาร
ออกแบบปก / ศิลปกรรม	มหาชาติ ใหม่สมสู

© ได้รับการอนุญาตจัดพิมพ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. ๒๕๕๘
ห้ามลอกเลียนส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ มิเช่นนั้นจะถือว่าละเมิดลิขสิทธิ์และมีความผิดทางอาญา

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์ บ้านทีกสยาม

ในเครือบริษัท เพชรประกาย จำกัด

๘๑ อาคารเพชรประกาย ถนนเสรีไทย แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๕๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๓๕ # ๑๑๔ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๖๘

Homepage : <http://www.phetpraguy.com> E-mail : feelgoodbook@hotmail.com

พิมพ์ที่

บริษัท รุ่งแสงการพิมพ์ จำกัด

๓๗๒-๓๗๘ ซอยเจริญนคร ๔๖ ถนนเจริญนคร

แขวงบางลำภูล่าง เขตคลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

จัดจำหน่ายโดย

บริษัท อมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์ จำกัด

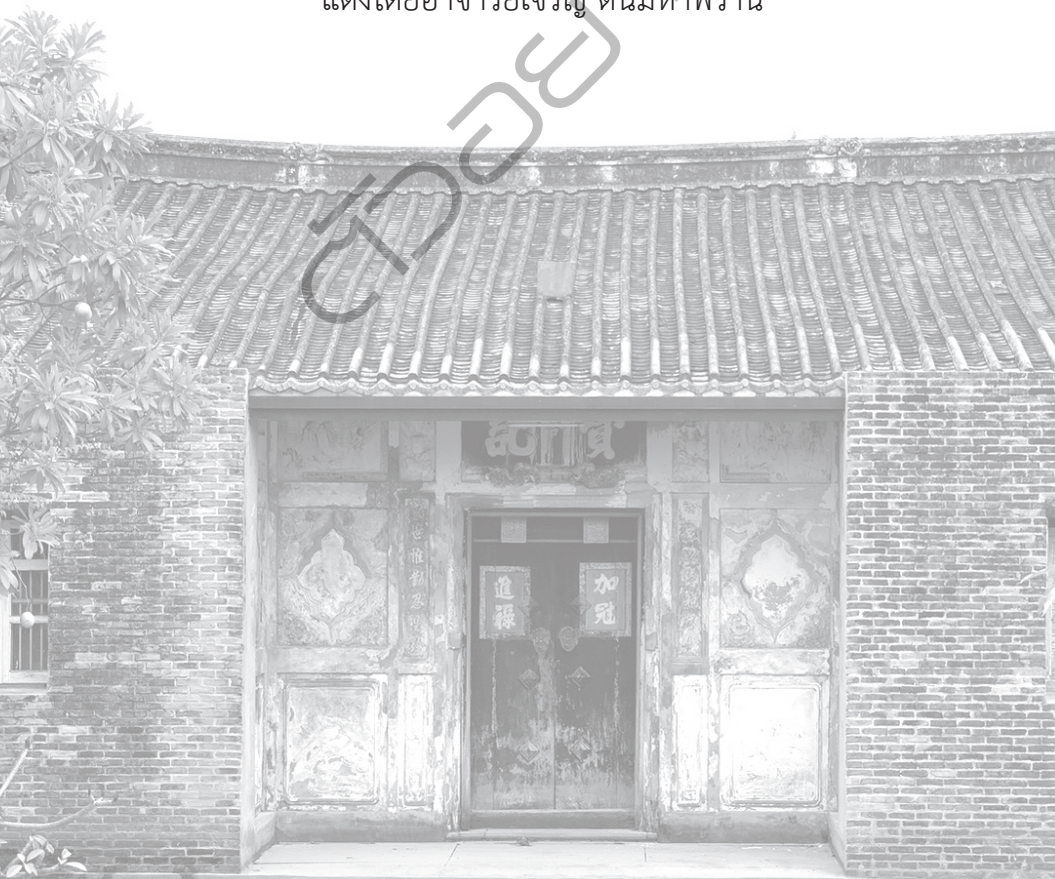
๑๐๘ หมู่ที่ ๒ ถนนบางกรวย-จตุรนต์ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย นนทบุรี ๑๑๑๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๔๒๓ ๙๙๙๙ โทรสาร ๐ ๒๔๔๙ ๙๕๖๑-๓

Homepage : <http://www.naiin.com>

...ลองสัมผัส พื้นไม้สัก จักประสงค์
ยังดำรง ร้อยปีผ่าน นานักหนา
ประเมินสุข เมื่อได้เซย เคยพบพา
ล้ำคุณค่า “บ้านโปะกี้” ที่คู่ควร

คัดจาก กลอนบ้านโปะกี้
แต่งโดยอาจารย์เจริญ ต้นมหาพราน

คำนำสำนักพิมพ์

หากเอ่ยถึงนามสกุล “โพษยานนท์” เชื่อว่าหลายคนต้องคุ้นหู เนื่องจากเป็นนามสกุลของบุคคลที่มีชื่อเสียงในหลากหลายสาขาอาชีพ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่คงมีน้อยคนนักจะรู้ถึงประวัติความเป็นมา

เป็นโอกาสอันดี และน่ายินดียิ่ง ที่คุณปรเอตร์ อรรถวิวัฒน์ ซึ่งเป็นลูกหลานรุ่นที่ ๖ ในสายสกุลโพษยานนท์ ได้เสนอต้นฉบับ “จากสำเภาสู่โพธิสมภาร” ที่ผ่านการค้นคว้า เรียบเรียง บรรจกร้อยถ้อยคำอย่างมุ่งมั่นตั้งใจ มาให้กับทางสำนักพิมพ์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อบันทึก และเผยแพร่ประวัติความเป็นมาของตระกูล โพษยานนท์ ให้คนรุ่นหลังได้รับทราบ

เริ่มต้นจากการเดินทางของ ‘เจ้สัวล่อแซ’ ผู้เป็นบรรพบุรุษและต้นตระกูลโพษยานนท์ ที่ได้ล่องสำเภาจากเมืองจีน มาอยู่ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ลูกหลานสกุลโพษยานนท์หลายรุ่น ยังได้สร้างคุณประโยชน์มากมาย ควรค่าแก่การยกย่องสรรเสริญ เสริมด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมของชาวจีน ที่อพยพมาตั้งรกรากในประเทศไทย

จากสำเภาสู่โพธิสมภาร หนังสือทรงคุณค่า ที่มีใช้เพียงแค่บันทึกชีวประวัติบุคคลสำคัญหลายท่านในตระกูลโพษยานนท์ หรือหนังสือที่บอกเล่าเรื่องราวในอดีตเท่านั้น เมื่ออ่านไปจนถึงหน้าสุดท้าย เชื่อว่าท่านผู้อ่านจะได้รับประโยชน์ในหลายแง่มุม และสัมผัสได้ถึงแง่มุมที่ลึกซึ้ง อุ่มเอม ไม่ต่างกับกับเรา

บรรณาธิการ

คำนำผู้เขียน

หนังสือ “จากสำเภาสู่โพธิสมภาร” เกิดจากแรงผลักดันของ พันตำรวจเอก (พิเศษ) จุลชิต โปษยานนท์ และญาติๆ อีกจำนวนหนึ่งที่ตระหนักว่า เรื่องราวของ สกุลโปษยานนท์ ซึ่งเป็นลูกหลานจีนแต่จ้าวที่มาตั้งรกรากในแผ่นดินสยามนั้น มิได้มีคุณค่าเพิ่มเติมนับตั้งแต่การจัดทำหนังสือ “พระคุณพ่อ” เมื่อปีพ.ศ.๒๕๒๐ และในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ก็มีการค้นพบข้อมูลใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีการเผยแพร่มาก่อน รวมทั้งในปัจจุบัน สมาชิกสกุลโปษยานนท์รุ่นหลังก็มีหน้าที่การงาน รวมทั้งมีเรื่องราวที่น่าสนใจ คู่ควรแก่การบันทึกเผยแพร่ เพื่อให้ลูกหลานหรือบุคคลทั่วไปได้มีโอกาสติดตาม

การตั้งชื่อของหนังสือเล่มนี้ มีที่มาจากชีวิตและภูมิหลังของ “เจ้สัวล่อแซ” บรรพบุรุษของสกุลโปษยานนท์ ที่อพยพข้ามน้ำข้ามทะเลจากจังหวัดแต้จิ๋วมาเสี่ยงโชคที่แผ่นดินสยามในสมัยรัชกาลที่ ๒ และได้มีโอกาสเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี อีกทั้งลูกหลานรุ่นต่อๆ มายังได้ถวายงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาทอย่างต่อเนื่อง จนได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานนามสกุล “โปษยานนท์” จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ และมี ความมั่นคง อยู่เย็นเป็นสุขมาจวบจนทุกวันนี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ คุณสุภาพ (โปษยานนท์) อิงคะวัต รองศาสตราจารย์ คุณหญิงวินิตา ดิถียนต์ และศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ โปษยานนท์ ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาในการจัดทำหนังสือ รวมไปถึง นางภัสสร จารุมณี นางพัฒน์วดี ศุภพิพัฒน์ นายสุทธิตกดี บำรุงตระกูล นางวิภาศิริ ชอโสติถกุล นายระเรศ โปษยานนท์ ดร.พิพัฒน์พงศ์ โปษยานนท์ นางสาวฐิตาพร โปษยานนท์ นายพันธุ์นุชิต โปษยานนท์ นางสาวพัชราวดี ศุภพิพัฒน์ นางสาวจุลดา โปษยานนท์ และญาติทุกๆ ท่านที่ให้การสนับสนุนข้อมูล พร้อมทั้งภาพถ่าย และขอขอบพระคุณ คุณพิมพ์ประไพ พิศาลบุตร และอาจารย์เศรษฐพงษ์ จงสงวน ที่กรุณาช่วยแปลภาษาจีนโบราณบนป้ายดวงวิญญาณ หรือ “แก๊ง” ของบ้านโปะกี อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสืบค้น ประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษสกุลโปษยานนท์

สารบัญ

บทที่ ๑ ตำนานชาวจีนโพ้นทะเล และเรื่องราวของเจ้สัวล่อแซ.....๘

บทที่ ๒ คลองสาน...อดีตอันรุ่งเรือง สู่ความทรงคุณค่าในปัจจุบัน....๒๒

บทที่ ๓ บ้านโปะกี้...แก่งจันทน์คลองสาน.....๔๘

บทที่ ๔ แก่งจันทน์ สำคัญไฉน.....๗๘

บทที่ ๕ สามหนุ่ม สามมุม.....๙๐

บทที่ ๖ กิมเจ้าคุณ...มหาอำมาตย์ตรีพระยาพิพัฒน์ธนากร.....๑๐๒

บทที่ ๗ ฮวงจุ้ย หรือ ฮวงซุ้ย.....๑๒๘

บทที่ ๘ ลูก หลาน เหลน โหลน.....๑๕๒

ภาคผนวก

ก. การบูรณะสุสานตระกูลโปษยานนท์ โดยลูกหลานรุ่นที่ ๕.....๑๘๖

ข. สาแหรกตระกูลโปษยานนท์.....๒๐๒

รู้จักผู้เขียน.....๒๑๔

บรรณานุกรม.....๒๑๖

บทที่ ๑

ตำนานชาวจีนโพ้นทะเล และเรื่องราวของเจ้สั่วล่อแซ

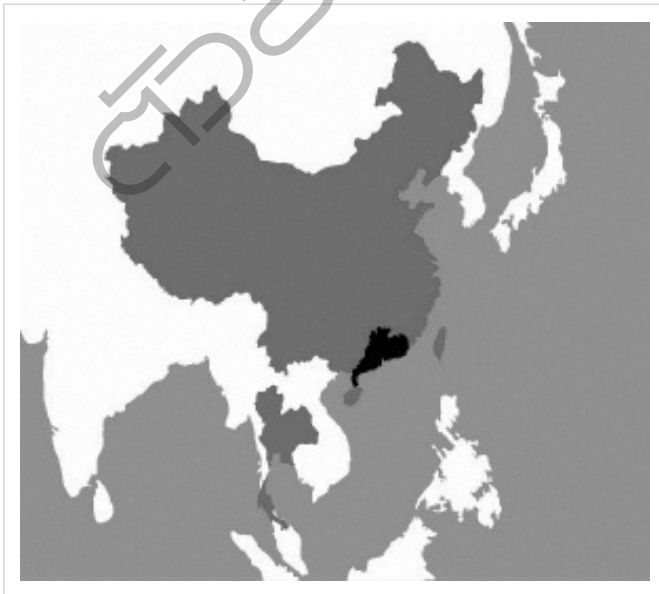
ไทยและจีนมีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนานนับพันปี ประโยคที่
ได้ยินจนคุ้นหูคือ “จีนไทยไม่ใช่อื่นไกล คือพี่น้องกัน” เชื่อกันว่าประเทศไทยมี
ประชากรที่มีเชื้อสายจีนประมาณ ๑ ใน ๕ เนื่องจากบรรพบุรุษของคนไทยจำนวน
มากมีพื้นเพเป็นชาวจีนแผ่นดินใหญ่ ที่ตัดสินใจอพยพออกจากแผ่นดินเกิดเพื่อมา
ค้าขาย หลบหนีความยากจนหรือภัยการเมือง รอนแรมผ่านทะเลจีนใต้ลงมายัง
อ่าวตังเกี๋ย เพื่อเดินทางมายังจุดหมายปลายทางที่ “เสียมล่อ๊ก” ซึ่งเป็นชื่อที่
ชาวจีนใช้เรียกแผ่นดินสยาม เพราะเป็นที่รู้จักจากการค้าขายติดต่อระหว่างสยาม
และประเทศจีนมาเป็นเวลายาวนาน

ตั้งแต่สมัยที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงส่ง
คณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจักรพรรดิแห่งราชวงศ์หยวนในปี พ.ศ. ๑๘๓๕
และเป็นที่ทราบกันดีว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงให้อิสระเสรีภาพกับประชาชน
ในการดำรงชีพ ดังปรากฏในศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่บันทึกเอาไว้ว่า

“เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหงเมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลาในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่อจากอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้าขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองค้าไพร่ฟานาไส..”

นอกจากนี้ พระเจ้าแผ่นดินสยามมิได้ทรงรังเกียจชาวต่างชาติ ทรงอนุญาตให้ค้าขายได้อย่างเสรี หรือแม้แต่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามได้โดยสะดวก จึงมีชาวจีนโพ้นทะเลจำนวนมากประสบกับความมั่งคั่งจากการค้าขาย และอีกจำนวนหนึ่งที่มาลงหลักปักฐานในสยามก็ได้อยู่กินอย่างร่มเย็นเป็นสุข มีชีวิตเจริญก้าวหน้าอย่างดีจากการที่ได้มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์ไทย และเชื่อกันว่า ชาวจีนกลุ่มแรกที่มาตั้งถิ่นฐานในสุโขทัยน่าจะเป็นช่างปั้นเครื่องดินเผา ซึ่งได้มาถ่ายทอดวิชาและช่วยพัฒนาการผลิตเครื่องเคลือบปั้นดินเผาส่งคโลกให้กับอาณาจักรสุโขทัย

แผนที่ประเทศจีน มณฑลกว่างตงและประเทศไทย

ทั้งสองฝ่ายมีการทำการค้าภายใต้ระบบบรรณาการ หรือ “จิ้มก้อง” ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความหมายของประเพณีจิ้มก้องมีที่มาจากความเชื่อของจีนว่า อาณาจักรของตนเป็นศูนย์กลางของพื้นพิภพ อาณาจักรใหญ่น้อยที่อยู่ไกลออกไปย่อมยำเกรงอ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์ ด้วยการนำเครื่องราชบรรณาการ (ของกำนัล) ไปถวายต่อจักรพรรดิจีน ในกรณีของสยามจะนิยมส่งสินค้ามีค่าของท้องถิ่น เช่น ช้าง งาช้าง นอแรด ฝาง อำพัน ดีบุก จันทน์หอม การบูร พริกไทย ฯลฯ ไปถวายจักรพรรดิจีน

แต่ทางสยามเองมีได้ถือว่าการจิ้มก้องเป็นการแสดงความสวามิภักดิ์ หากแต่แสดงสถานะความเป็นคู่ค้าของจีนเท่านั้น เพราะการส่งบรรณาการไปทำให้ได้รับตราตั้งจากทางราชสำนักจีน ทำให้อาณาจักรที่มาจิ้มก้องได้รับสิทธิประโยชน์ในการค้าขาย ในกรณีของสยาม ทางจีนจะกำหนดให้ไปถวายเครื่องราชบรรณาการทุกๆ สามปี เมื่อมีการนำของกำนัลไปถวาย ทางราชสำนักจีนก็จะแสดงความเป็น “พี่ใหญ่” ใจกว้าง ตอบแทนด้วยของกำนัล เช่น ผ้าไหม ผ้าท่วน และเครื่องเคลือบที่มีมูลค่ามากกว่าที่ฝ่ายตนได้รับ ๒ - ๓ เท่า ดังนั้นสยามจึงเต็มใจจะส่งของกำนัลไปถวายจักรพรรดิจีนมิได้ขาดต่อเนื่องกันมาหลายร้อยปี

ผลพลอยได้ที่สำคัญของการส่งเครื่องราชบรรณาการ คือขบวนเรือสำเภาที่ไปถวายบรรณาการ จะมีเรือสำเภาของขุนนางและเอกชนที่ได้รับอนุญาตให้ร่วมคณะไปด้วยเพื่อนำสินค้าไปขายในจีน โดยจะได้รับยกเว้นภาษีขาเข้า ส่วนตอนขากลับ ขบวนเรือเหล่านี้ก็สามารถขนสินค้าจากจีนกลับมาขายในสยามได้อีกด้วย เช่น เครื่องกระเบื้อง เครื่องลายคราม ผ้าไหม ผ้าแพร ยาจีน ผลไม้แห้ง ฯลฯ ทำให้การเดินทางไปแต่ละครั้งสามารถสร้างกำไรผลประโยชน์ได้มากมาย

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสยามมีความห่างเหินกันเป็นบางช่วง เนื่องจากปัญหาการเมืองภายในของจีน ประกอบกับราชอาณาจักรสุโขทัยได้เสื่อมอำนาจลงในเวลาต่อมา เมื่อกรุงศรีอยุธยากลายเป็นศูนย์กลางการปกครอง การค้าระหว่างสองราชอาณาจักรก็กลับมาคึกคักอีกครั้ง มีชาวจีนอพยพเข้ามายังแผ่นดินสยามอย่างต่อเนื่อง ในสมัยราชวงศ์หมิง ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ได้มีการส่งกองเรือสำเภา ๓๑๗ ลำจากนครหนานจิงออกไปสำรวจรอบโลก นำโดยนายพลเจิ้งเหอ (ไทยรู้จักในนาม เจ้าพ่อช้างปอง) และกองเรือดังกล่าวได้มาแวะที่กรุงศรีอยุธยาถึงสองครั้ง ส่งผลให้การค้าระบบบรรณาการขยายตัวขึ้นอีก นอกจากนี้ ชาวจีนฮกเกี้ยน ประชากรท้องถิ่นของมณฑลฝูเจี้ยน ได้เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยามากขึ้นตามลำดับ บุคคลเหล่านี้ จำนวนมากได้เข้ารับราชการ โดยเฉพาะในกรมท่าซ้าย ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของราชสำนักกรุงศรีอยุธยาในการติดต่อกับราชสำนักจีน

ในอดีต กรุงศรีอยุธยามีสถานะเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตก อีกทั้งยังเป็นตลาดค้าของป่าที่สำคัญ สินค้าส่งออกของกรุงศรีอยุธยาที่เป็นที่ต้องการของตลาดจีน ได้แก่ ข้าว ไม้ กฤษณา พริกไทย กานพลู หนึ่งกวาง งาช้าง นอแรด นกยูง นกแก้ว ฯลฯ ซึ่มงเดอ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสซึ่งเดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ประมาณการว่า มีชาวจีนอาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจำนวน ๓,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ คน ดังจะเห็นได้จากชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในกรุงศรีอยุธยาชื่อว่า “ย่านนายกาย” ซึ่งมักจะปรากฏเป็นฉากในละครย้อนยุคเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าของชาวจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะมีบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาโชฎีกราชเศรษฐี” ดูแลกำกับกรมท่าซ้าย สันนิษฐานกันว่าน่าจะเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน

ภาพวาดขบวนจี้มก้องของสยาม

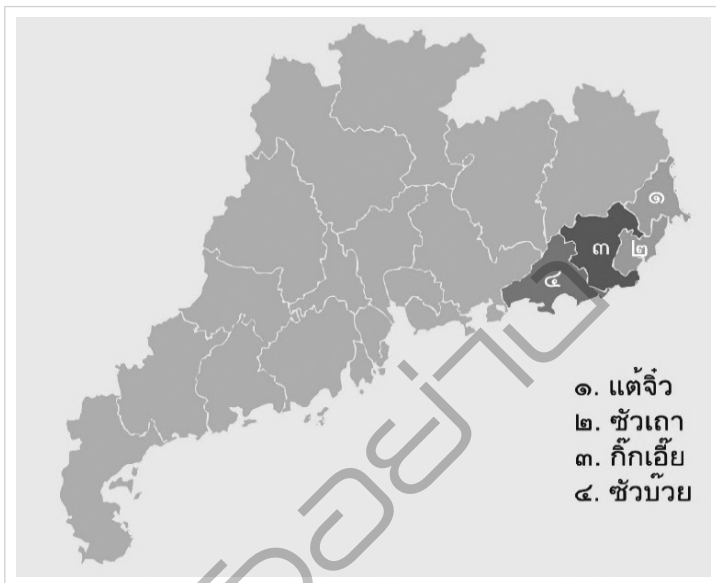
ที่มา: Story PPTVHD36

ชาวจีนแต่จื๋อมีวิวัฒนาการในการเดินเรือลำหลังกว่าชาวจีนฮกเกี้ยน มีการอพยพเข้ามายังแผ่นดินสยามในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา และได้มีการขยายตัวจำนวนมากตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ในรัชสมัยกรุงธนบุรี เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าตากสิน พระเจ้าแผ่นดินกรุงธนบุรี ทรงมีพระบิดาเป็นจีนแต่จื๋อ (แซ่แต้) ครั้นเมื่อพระองค์ทรงกอบกู้เอกราช และทรงเสวยราชสมบัติ ขุนนางเชื้อสายจีนหลายนายที่มีบทบาทในการสนับสนุนพระองค์ก็ได้รับตำแหน่งหน้าที่สำคัญในแผ่นดินกรุงธนบุรี อาทิ พระยาราชเศรษฐีจีน (ตั้ง เลี้ยง) เจ้าเมืองบันทายมาศ ห่าเตียน และพระยาพิชัยไธสวรรย์ (หยางจิ้งจิง) ตำแหน่งโกษาธิบดี กำกับดูแลพระคลัง นับเป็นยุคทองของชาวจีนแต่จื๋อซึ่งได้รับการขนานนามว่า “จีนหลวง” มีบทบาทอย่างมากต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของแผ่นดินกรุงธนบุรี ทั้งทางด้านการค้าและการเกษตร รวมทั้งมีการตั้งชุมชนที่อยู่อาศัย เช่น บริเวณย่านท่าเตียน ย่านกุฎีจีน ย่านตลาดพลู และย่านคลองสาน

ในรัชสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินได้ทรงใช้ความเพียรพยายามอยู่นานหลายปีในการฟื้นฟูสัมพันธไมตรีกับทางราชสำนักจีนที่ต้องหยุดชะงักลงในคราวเสียกรุง จนในที่สุดพระองค์ก็ได้รับตราตั้งจากจักรพรรดิเฉียนหลง ทำให้การคำทางเรือสำเภาภายใต้ระบบบรรณาการได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งในปลายรัชสมัยกรุงธนบุรี ครั้นเมื่อสิ้นสุดแผ่นดินกรุงธนบุรี เข้าสู่ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้าแผ่นดินองค์ต่อๆ มาก็ทรงให้ความสำคัญกับการค้า และทรงสานต่อรากฐานความสัมพันธ์ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินได้ทรงวางเอาไว้ ทำให้การค้าสำเภากระหว่างจีนและสยามในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ระหว่างรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ กลับมารุ่งเรือง โดยมีการส่งคณะทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการให้กับจักรพรรดิจีนอย่างต่อเนื่อง

ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การค้าทางเรือสำเภากับประเทศจีนภายใต้ระบบการผูกขาดของทางราชการ เป็นกิจการที่สร้างรายได้หลักให้กับทางราชสำนัก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ตั้งแต่ที่ยังดำรงพระยศ “พระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์” ในรัชกาลที่ ๒ ทรงกำกับดูแลกรมท่า มีการแต่งเรือสำเภาหลวง รวมทั้งเรือสำเภาส่วนพระองค์ไปค้าขายกับจีน จนพระองค์ทรงได้รับสมัญญานามว่า “เจ้าสัว” ในแต่ละปีจะมีกองเรือสำเภาที่เดินทางไปมาระหว่างสยามและจีนประมาณ ๑๐๐ - ๒๐๐ ลำ ส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้า รวมทั้งมีการอพยพของชาวจีนมายังแผ่นดินสยามจำนวนมาก เพราะบุคคลเหล่านี้ได้รับอิสระในการประกอบอาชีพ สามารถเดินทางไปได้ทั่วราชอาณาจักร ไม่ต้องไปสังกัดมูลนายในระบบไพร่เหมือนกับประชากรชาวไทยมอญ เขมร และญวน ดังนั้น ชาวจีนจึงไม่ถูกสักเลขที่ข้อมือ แต่จะต้องเสียภาษีหรือที่เรียกว่า “ค่าผูกปี” ให้กับทางราชการ คนละ ๒ บาท ทุกๆ ๓ ปี ก็สามารถอาศัยทำมาหากินอยู่ในแผ่นดินสยามได้ เมื่อชำระเงินเรียบร้อยแล้ว เจ้าพนักงานก็จะใช้เชือกผูกที่ข้อมือ และใช้ครั่งติดที่ปมเชือก เพื่อประทับตราเป็นหลักฐานว่าบุคคลผู้นั้นได้เสียภาษีแล้ว

แผนที่มณฑลกว๋างต้ง จังหวัดแต้จิ๋วและพื้นที่ใกล้เคียง

ในช่วงหลายร้อยปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางด้านขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมจากจีนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว เนื่องจากชาวไทยที่มีเชื้อสายจีนเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีบรรพบุรุษเป็นชาวจีนแต้จิ๋ว ซึ่งก็คือชาวฮั่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขต “เตี้ยซัว” ทางภาคตะวันออกของมณฑลกว๋างต้ง ประกอบด้วย 4 จังหวัด อันได้แก่ แต้จิ๋ว ซำเฮา ก๊กเอี้ย และซำฮ่วย โดยคนเหล่านี้มีภาษา วัฒนธรรม และศิลปะเป็นของตนเอง เช่น ภาษาแต้จิ๋ว อาหารแต้จิ๋ว จิวแต้จิ๋ว เครื่องเคลือบ ผ้าปัก และไม้แกะสลัก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

คำว่า “แต้” แปลว่า “ทะเล” ส่วนคำว่า “จิ่ว” แปลว่า “เมือง” ดังนั้น “แต้จิ่ว” จึงมีความหมายว่า “เมืองชายทะเล” แต่ถ้าเป็นภาษาจีนกลางจะออกเสียงว่า “ฉาโจว” (Chaozhou) ในปัจจุบัน จังหวัดแต้จิ๋วมีพื้นที่ ๓,๖๑๔ ตารางกิโลเมตร ประชากรจำนวนสองล้านกว่าคน มีอาณาเขตประกอบด้วยอำเภอเหยี่ยวพัง เขตเตี้ยอ้ง เขตเซียงเกีย และเขตฮงไซ เป็นพื้นที่ติดกับแม่น้ำหวงกัง ในอดีตมีประชากรชาวจีนแต้จิ๋วอพยพมายังแผ่นดินสยามจำนวนมาก และนิยมมาปักหลักตั้งถิ่นฐานแถบทิศตะวันออกและภาคกลางของไทย เช่น ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด รวมไปถึงบางกอก

ภาพถ่ายเรือสำเภาวัดแดงจำลอง

ที่มา: www.matichonacademy.com/content/culture/article_21644

ปัจจัยอันดับหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนแต่จิวอพยพออกนอกประเทศ ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ที่ยากจน เพราะบริเวณดังกล่าวมีภูมิประเทศเป็นภูเขากว่าครึ่งหนึ่ง ทำให้มีพื้นที่ราบไม่เพียงพอในการทำเกษตร จึงมักประสบปัญหาอาหารขาดแคลน รวมไปถึงภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งจากเหตุการณ์น้ำท่วม แผ่นดินไหว และโรคระบาด ในสมัยก่อนชาวจีนแต่จิวต้องอาศัยการเดินทางโดยเรือ “อั้ง เก่า จิ้ง” หรือ “เรือสำเภาทัวแดง” เพราะที่หัวเรือจะทาสีแดง ติดยันต์ “ไผ่ช่วย” (ยันต์แปดทิศ) ข้างกราบเรือจะวาดรูปตาทั้งสองด้าน เป็นเรือบรรทุกสินค้าของคนแต่จิว เวลาเดินทางจะต้องไปที่ท่าเรือจิ่งลี้ม (ภาษาจีนกลางออกเสียงว่า “จางหลิน”) อำเภอเฉิงไห่ ซึ่งอยู่ติดกับจังหวัดแต่จิว การเดินทางมายังแผ่นดินสยามจะต้องอาศัยลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงระหว่างเดือนมกราคม – เมษายนของทุกปี ใช้เวลาประมาณหนึ่งเดือน

เรามักได้ยินคำว่า “เสื้อผืนหมอนใบ” เป็นสำนวนที่ใช้เรียกคนจีนที่อพยพมาโดยเรือสำเภาเข้ามาในสยาม จนทำให้เข้าใจว่าชาวจีนที่เดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลในสมัยก่อนน่าจะไม่มีสมบัติติดตัวมาเลย ยกเว้นเสื้อหนึ่งผืนกับหมอนอีกหนึ่งใบ แต่ในความเป็นจริง ชาวจีนที่อพยพมาทางเรือสำเภาเหล่านั้นยังมีสิ่งอื่นๆ ที่นิยมนำติดตัวมาด้วย เช่น ตะกร้า หมวกฟาง ผ้าอาบนํ้า รวมทั้งเสบียง ซึ่งได้แก่ขนมขง และผักเขียว เนื่องจากขนมขงเก็บเอาไว้ได้นาน ไม่เน่าเสีย ส่วนผักเขียวเป็นพืชที่อุ้มน้ำได้มาก สามารถเก็บเอาไว้ได้นานเช่นกัน และยังลอยน้ำได้อีกด้วย ในกรณีที่เรือล่มก็ใช้พ่นชูชีพได้ ในการเดินทางผู้โดยสารจะต้องอยู่บนดาดฟ้าเรือเนื่องจากท้องเรือใช้บรรทุกสินค้า บุคคลเหล่านี้จึงอยู่ในสภาพที่แออัด ต้องตากแดดตากลม และหลายรายก็เสียชีวิตระหว่างทางเพราะล้มป่วยหรือขาดอาหารและขาดน้ำ

แผนที่เขตปกครองต่างๆ ในจังหวัดแต่จิ๋ว

“เหยี่ยวเพ่ง” (ภาษาแต้จิ๋ว) หรือ “เหราผิง” (ภาษาจีนกลาง) เป็นชื่อที่ชาวไทยมีความคุ้นเคยดีพอสมควร เพราะมีชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากที่บรรพบุรุษอพยพมาจากอำเภอดังกล่าวในจังหวัดแต้จิ๋ว หนึ่งในนั้นคือบรรพบุรุษของตระกูลโปษยานนท์ ดังที่จะกล่าวถึงต่อไป นอกจากนี้ ยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนจากอำเภอเหยี่ยวเพ่งที่มีชื่อเสียง ตัวอย่างเช่น กลุ่มพ่อค้าที่เข้ามาบุกเบิกอุตสาหกรรมโรงงานผลิตน้ำตาลในประเทศไทย อาทิ ตระกูล “ทั้งสมบัติ” เจ้าของโรงงานน้ำตาลรวงทอง (ทั้ง่วนฮะ) และตระกูล “พงษ์ไพโรจน์” เจ้าของโรงงานน้ำตาลทิพรส (ทั้งซังฮะ) อีกทั้งยังมีการก่อตั้ง “สมาคมเหยี่ยวเพ่ง” ขึ้นในประเทศไทย มีสำนักงานอยู่ที่เขตทุ่งมหาเมฆ

อำเภอเหียวเพ็งมีดินแดนติดกับมณฑลฟูเจี้ยนทางทิศตะวันออก ส่วนทิศใต้หันหน้าออกสู่ทะเลจีนใต้ มีประชากรแต่จิวเป็นหลัก ปะปนกับชาวจีนแคะ อำเภอดังกล่าวขึ้นชื่อทางด้านอาหารทะเลและผลไม้ มีพื้นที่ ๑,๖๗๐ ตารางกิโลเมตร ประชากรประมาณเก้าแสนคน ประกอบอาชีพประมง เกษตรกรรม ผลิตเครื่องเคลือบและสุชกัณฑ์ มีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ อาทิ วัดหยงหก วัดหลงหก สวนสาธารณะวัฒนธรรมต่ายอ้อ และเขตท่องเที่ยวท่าเรือซาเป๊ะมั้ง หากเดินทางจากกรุงเทพฯ จะใช้เวลาบินประมาณ ๓ ชั่วโมง จากสนามบินสุวรรณภูมิ ไปลงที่สนามบินนานาชาติเจียหยางเฉาซาน (Jieyang Chaosan International Airport) และต้องเดินทางโดยรถยนต์อีกประมาณ ๘๐ กิโลเมตร หรือประมาณหนึ่งชั่วโมง

ในยุคของการเดินเรือสำเภา ชาวจีนแต่จิวที่เดินทางมาสยามจะต้องมาขึ้นเรือสำเภาหัวแดงที่ทำเรือจิงลิ้ม ซึ่งเป็นท่าเรือหลักในการค้าระหว่างจีนและไทยตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อมา ประเทศจีนพ่ายแพ้ต่ออังกฤษในสงครามฝิ่น และถูกบีบบังคับให้เปิดประเทศรองรับการค้าเสรี จึงได้มีการจัดตั้งท่าเรือซัวเถาขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๐๓ เป็นท่าเรือน้ำลึกขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับเรือกลไฟของฝรั่ง เดิมทีบริเวณซัวเถาเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงเล็กๆ แห่งหนึ่งในอำเภอเฉิงไห่ แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีภูมิศาสตร์เป็นอ่าวทะเลน้ำลึก จึงได้รับประโยชน์จากการที่จีนทำการเปิดประเทศ

การก่อตั้งท่าเรือซัวเถาส่งผลให้ท่าเรือจิงลิ้มซึ่งเป็นท่าเรือสำเภาลดความสำคัญลงอย่างรวดเร็ว ในเวลาต่อมา ซัวเถาได้ขยายตัวกลายเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจ จนได้ยกสถานะขึ้นเป็นนครระดับจังหวัด และยังเป็นหนึ่งในสี่เขตเศรษฐกิจพิเศษของจีนจนในปัจจุบัน อำเภอเฉิงไห่กลับกลายเป็นเพียงพื้นที่เขตหนึ่งในนครซัวเถา ชาวจีนแต่จิวที่อพยพมายังแผ่นดินสยามหลังจากปี พ.ศ. ๒๔๐๓ ส่วนใหญ่จะเดินทางมาด้วยเรือกลไฟจากท่าเรือซัวเถา มีการอพยพเข้ามาจำนวนมาก สมัยรัชกาลที่ ๓ จนถึงรัชกาลที่ ๕ เนื่องจากเป็นยุคที่การค้าเฟื่องฟู และมีความต้องการทางด้านแรงงานจำนวนมาก

ไพร่ในสังคมระบบศักดินาของสยาม

ที่มา: เพจประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรสยาม

เนื่องจากในอดีต สยามเป็นสังคมระบบศักดินา มีพื้นฐานทางการเกษตร มีที่ดินว่างเปล่ามากมาย แต่ประชาน้อย ระบบไพร่ของสยามจึงเกิดขึ้นเพื่อรองรับงานทางด้านเกษตรกรรม และไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาทางด้านแรงงานสำหรับการเติบโตของเศรษฐกิจในเมือง เพราะชาวสยามที่เป็นไพร่มักจะถูกเกณฑ์ให้ทำไร่ทำนาตามที่ทางราชการกำหนดเป็นครั้งคราว หรือที่เรียกกันว่า “เข้าเดือน ออกสามเดือน” (ทำงาน ๑ เดือน ได้พัก ๓ เดือน) ไม่สามารถทำงานรับจ้างได้ตลอดเวลาเหมือนกับชาวจีนที่เต็มใจทำงานประจำเป็นจับกังแบกข้าวสาร กูลีในเมือง กูลีลากรถ หรือกูลีท่าเรือ ได้ตลอดระยะเวลาที่จ้างงาน